

Theodor Storm

Marthe órája

Muth Ágota Gizella fordítása

Iskolaidőm utolsó évében a város egyik kisebb polgári házában laktam. Csak egy korosabb hölgy élt ott, aki nem ment férjhez. A szülei és két bátyja meghaltak, nővérei távoli vidékre követték férjüket, csak a legfiatalabb maradt helyben, aki egy orvoshoz ment feleségül. Így hát Marthe kiadta az egyik szobát, hogy kis nyugdíját ennek segítségével kiegészítse, és takarékosan bár, de meg tudjon élni. Azzal is keveset törődött, hogy csak vasárnaponként telt ebédre. Szinte semmilyen igénye nem volt; ez apja szigorú és takarékos nevelésének következménye, aki elveinek és szerény polgári körülményeinek megfelelő nevelést biztosított a gyermekei számára. Ha Marthe fiatalon csak a szokásos iskolai képzésben részesült is, megismervén őt kiderült, hogy gondolkodása éles észszel és erkölcsi komolysággal párosult, és Marthe a korszak polgári hölgyeivel ellentétben szokatlanul magas műveltségi fokon állott. Persze a beszéde nyelvtanilag nem volt mindig helyes, noha sokat és figyelmesen olvasott, legszívesebben a történelmi és költői művekben merült el; viszont az olvasottakról többnyire megfelelő ítéletet alkotott, és önállóan meg tudta különböztetni a jót a rossztól, ami valóban keveseknek sikerül. Mörike akkoriban megjelenő *Maler Nolten* című műve oly nagy hatást tett rá, hogy többször is elolvasta; először a teljes szöveget, majd egy-egy részt újra, amelyik éppen tetszett neki. A költő teremtette figurák számára önálló lényként keltek életre, akiknek tetteit immár nem a költői képzelet mozgatta; és órákig tudott tépelődni azon, milyen módon lehetne a fenyegető végzetet a sok szeretett ember feje fölül elhárítani.

Magányában Marthét nem keserítette az unalom, néhanap inkább az élete céltalansága miatt érzett bánat kerítette hatalmába;

szeretett volna valakit, akiért dolgozhatna, és akiről gondoskodhatna. Ilyen közeli barát hiányában e nemes érzés a mindenkori bérlők felé irányult, és magam is élvezhettem néha kedvességét és figyelmességét. A virágokban nagy öröme telt, leginkább a fehéreket, ezek körül is a legegyszerűbbeket kedvelte, ezt egy igénytelen és rezignált lélek megnyilvánulásának véltem. Ünnepet jelentett számára, amikor nővére gyermekei a kertjükből elhozták neki az első hóvirág- és nárciszcsokrot; ilyenkor egy porcelánkosárkát vett elő a szekrényből, beletette a bokrétákat, és a virágok meghálálva gondoskodását, hetekig díszítették kis szobáját.

Mivel szülei halálát követően Marthét kevesen vették körül, és a hosszú téli estéket is szinte mindig egyedül töltötte, egészen különös, élénk fantáziája életre keltette a körülötte lévő tárgyakat. Saját lelkét kölcsönözte szobája régi bútorainak, és az öreg berendezési tárgyakat olyan képességekkel ruházta fel, amelyek elszórakoztatták; e szórakozás persze többnyire némán történt, de annál bensőségesebb, meghittebb volt. A rokka és a barna faragott karosszék egészen különleges tárgyak voltak, amelyek gyakran a maguk sajátos hóbortjai szerint viselkedtek, de kiváltképp jellemezte ez a kis ódivatú állóórát, amely már akkor is ősréginek számított, amikor Marthe apja ötven évvel ezelőtt megvásárolta Amszterdamban az ócskapiacon. Furán nézett ki a jószág: két oldaláról egy-egy festett bádogból készült, hosszú hajú sellő hajolt az órára, arcuk a festett számlapra borult, amelyet alulról pikkelyes testű halak fogtak közre, ezek még őrizték a néhai aranyozás nyomait, a mutatók pedig egy skorpió farkához hasonlítottak. Az óra szerkezete már valószínűleg elkopott, mert az inga keményen és egyenetlenül ütött, a súlyok pedig néha több hüvelykkel lejjebb függtek a kelletténél.

Ez az óra azonban tulajdonosa legbeszédesebb társa volt; minden gondolatába beleavatkozott. Ha Marthén éppen erőt vett a magányosság, megszólalt az inga: tik, tak!, tik, tak! – egyre erősebben, egyre erőszakosabban, és nem hagyta békén, kitartóan beleszólt a gondolataiba. Végül felkelt – melegen sütött a nap az ablaküvegen át, a szegfűk édesen illatoztak a párkányon;

odakint a fecskék dalolva hasították a levegőt. Olyan barátságos volt körülötte a világ, hogy Marthe is vidámabb lett.

Az óra azonban fölöttébb önfejű volt; ő is megöregedett már, és nem sokat törődött az új időkkel. Gyakorta hatot ütött, amikor tizenkettőt kellett volna, máskor pedig, hogy jóvátegye, abba sem akarta hagyni a kongatást, amíg csak Marthe le nem vette a láncról az ütősúlyt. Az volt a legfurcsább, hogy néha nem is ütött, csak a kerekei berregtek, a kalapács nem akart ütésre lendülni, s ez persze többnyire az éjszaka közepén történt. Marthe ilyenkor felébredt, és akár kopogó tél volt, akár késő éjszaka, felkelt, és nem tért nyugovóra, amíg nem orvosolta a vén óra baját.

Aztán visszatért az ágyába, és próbálta megfejteni, vajon miért ébresztette fel az óra. Talán elfelejtett valamit megtenni a napi munka folyamán, amit saját jószántából eltervezett?

Eljött a karácsony. Hatalmas hóesés zárta el a hazavezető utat, egy sokgyermekes baráti családnál húzódtam hát meg, ragyogott a karácsonyfa. A gyerekek ujjongva tódultak be a sokáig lezárt ünnepi szobába, majd megettük az elengedhetetlen pontyot, és püspökvizet* ittunk hozzá, semmit sem mulasztottunk el a hagyományos ünneplésből. Másnap beléptem Marthéhez, hogy elmondjam a szokásos ünnepi jókívánságokat, ahogy az illendő. Karjára támaszkodva ült az asztalnál, munkáját régen félbehagyva.

– Hogy töltötte tegnap a karácsonyestét? – érdeklődtem.

Lehajtotta a fejét, és azt felelte:

– Itthon voltam.

– Itthon? Nem a nővérénél a gyermekekkel?

– Ó – felelte –, tegnap múlt tíz éve, hogy anyám itt, ebben az ágyban meghalt, és azóta nem megyek el karácsony este. A nővérem ugyan küldött értem, és amikor beesteledett, valóban gondoltam rá, hogy most az egyszer elmegyek – de az öreg óra ismét megbolondult, mintha azt mondogatta volna: Ne tedd, ne tedd! Mit akarsz ott? Nem köztük van a karácsonyi ünneped!

Így hát Marthe a házban maradt, a kis szobában, ahol gyermekként játszott, ahol később lezárta szülei szemét, és ahol az öreg óra egészen úgy ketyegett, mint egykoron.

Ám most, miután Marthe teljesítette kérését, és az előkészített ünneplő ruháját visszatette a szekrénybe, halkan ketyegett, egész halkan, egyre halkabban, végül már nem is lehetett hallani. Marthe zavartalanul átadhatta magát emlékeinek élete régi karácsonyestéiről. Apja ismét ott ült a barna faragott karosszékben, puha bársonysapkában és fekete vasárnapi kabátjában, még komoly szemével is oly barátságosan nézett, hiszen karácsonyeste volt, karácsonyeste – sok-sok évvel ezelőtt! Karácsonyfa ugyan nem csillogott az asztalon – ez csak a gazdagok kiváltsága volt –, de helyette ott állt két magas, vastag gyertya, és ettől olyan világos lett a kis szoba, hogy a gyerekeknek a szemük elé kellett tartani a kezüket, amikor a sötét előszobából beléphettek. Majd odamentek az asztalhoz, de a házi szokás szerint sietség és hangos örömjongás nélkül, és megnézték a Kisjézus ajándékait. Ezek természetesen nem drága vagy olcsó játékok voltak, hanem csupa hasznos és fontos dolog: ruha, cipő, számológépek, énekeskönyv és hasonlók, de a gyermekek éppúgy örültek a számológépeknek és az énekeskönyvnek, s egymás után mentek apjukhoz kezét csókolni, aki eközben elégedetten mosolyogva ült karosszékében. Az anya arca szelíd, barátságos volt a főkötője alatt. Feladta a gyermekekre új kötényüket, majd számokat és betűket írt nekik az ajándék táblára, hogy gyakorolják. Ám nem volt sok ideje, sietett a konyhába, hogy megsüsse az almás lepényt, a gyerekek fő karácsonyi ajándékát, amely nem maradhatott el. Az apa felütötte az új énekeskönyvet, és tiszta hangján rákezde: „Ujjongva dicsérjük az Istent”, és a gyermekek is bekapcsolódtak, mert ismerték az összes ének: „Eljött a Megváltó”, és éneklés közben körülállták apjuk karosszékét. A szünetekben hallották, ahogy anyjuk foglalatoskodik a konyhában, és sístereg az almás lepény.

Tik-tak, és ismét csak tik-tak! – egyre keményebben és sürge-
tőbben. Marthe felkelt, már csaknem sötét volt körülötte, kint a havon szomorú holdfény terült szét. Az inga hangján kívül halotti csend uralkodott a házban. Nem énekeltek gyermekek a kis szobában, nem sístereget a tűz a konyhában. Egészen egyedül volt, a

többiek mind, mind elmentek. – De mit akar már megint ez az öreg óra? – Igen, a tizenegyre figyelmeztet – és erről egy másik karácsonyest rémlett fel Marthe emlékezetében, ó! Ez egészen más volt, sok-sok évvel később. Apja és bátyjai már nem éltek, nővérei férjhez mentek, egyedül maradt anyjával, aki már régen elfoglalta az apa helyét a barna karosszékbén, és átadta lányának a kis háztartás gondját, mert betegeskedett, amióta férje meghalt. Szelíd arca egyre sápadtabb lett, és barátságos szemével is egyre fénytelenebbül nézett, végül egész nap ágyban kellett maradnia. Több mint három hete feküdt már, amikor eljött a karácsony este. Marthe ott ült az ágya mellett, és figyelte szendergő lélegzését, halotti csend volt a szobában, csak az óra ketyegett. Éppen tizenegyre járt, az anya felnyitotta szemét, és inni kért.

– Marthe – szólt –, ha kitavaszkodik, és újra megerősödöm, meglátogatjuk a nővéredet, Hannét, épp most láttam álmomban a gyermekeit – itt semmi szórakozásod nincs.

Az anyja egészen elfelejtette, hogy Hanne gyermekei késő ősszel meghaltak, és Marthe sem emlékeztette erre. Nem szólt, csak bólintott, és megfogta a lehulló kezét. Az óra tizenegyet ütött.

Most is tizenegyet ütött – de halkán, mintha távolról, nagyon távolról szólna.

Akkor Marthe egy mély lélegzetet hallott, azt gondolta, hogy anyja újra aludni akar. Ott maradt ülve, csendben, mozdulatlanul, az anyja keze még mindig az övében, végül mintha elszunynyadt volna. Egy óra telhetett el, az óra tizenkettőt ütött. A fény kialudt, a hold bevilágított az ablakon, és a párnák közt meglátta anyja sápadt arcát. Marthe egy hideg kezét tartott a sajátjában. Nem engedte el ezt a kezét, és egész éjjel halott anyja mellett ült.

Így ült most is emlékeivel ugyanabban a kis szobában, és az öreg óra hol hangosan, hol halkán ketyegett, mindent tudott, mindent átélt, és emlékeztette Marthét mindenre, fájdalmaira és apró örömeire.

Nem tudom, vajon most is oly barátságos-e Marthe magányos szobája. Sok éve annak, hogy a házában laktam, és az a kisváros messze van a hazámtól.

Amit az életet szerető emberek nem mernek kimondani, ő hangosan és félelem nélkül kimondta: „Sohasem voltam beteg, biztosan sokáig fogok élni.”

Ha beteljesült a jóslata, és ezek a lapok eljutnak hozzá, olvasásuk közben rám is emlékezhet.

A régi óra, amely mindent tud, segít majd neki.

(Theodor Storm: Sämtliche Werke in vier Bänden.
Bd.1, Berlin und Weimar, 1967.)

THEODOR STORM (1817–1888) a német kései realizmus kiemelkedő írója. Jogot tanult és sikeres íróként is ezen a pályán maradt.

Érzelemgazdag, zenei lírájában a harmonikus emberkép jelenik meg, de novelláival vált ismertté. Az 1851-ben írt *Immensee* (Erdi tó) című elbeszélése hozta meg számára a hírnevet. Általában borongós hangulatú prózájában előtérbe kerülnek a polgári értékek: a család, a hazaszeretet, a hagyományok tisztelete. Korai novelláira az érzelmgazdaság és szubjektivitás, a késeiekre a magányos hősök küzdelme és lelki folyamataik ábrázolása jellemző. Képi világa gazdag, írói nyelve egyszerű, mégis varázslatos, élettől tölti meg az embert körülvevő tárgyakat. Utolsó és leg híresebb novellája a *Der Schimmelreiter* (A viharlovas, 1888), melyben a meg nem értett főhősnek a tengerrel és az irigy, szűklátókörű emberekkel vívott heroikus küzdelmét ábrázolja. Ebből több filmfeldolgozás is készült.

Néhány műve olvasható magyar nyelven is.

A most közölt fordítás eredetije 1848-ban jelent meg nyomtatásban.

* Korabeli narancslé.